

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

תנ"ך

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

עליך לענות על ארבע שאלות מפרקים ראשון ושני כדלקמן: על שתי שאלות לפחות מפרק ראשון (דברים), על שאלה אחת לפחות מפרק שני (הנביאים), ועל שאלה אחת נוספת לבחירתך.	פרק ראשון — דברים	—	(18x4)	—	72	נקודות
	פרק שני — מלכים ב, ירמיה, יחזקאל	—	(18x1)	—	18	נקודות
	פרק שלישי — עזרא, נחמיה	—	(10x1)	—	10	נקודות
	פרק רביעי — שאלת נושא	—	סך הכול	—	100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

עליך לענות על ארבע שאלות מפרקים ראשון ושני (שאלות 1-8) כדלקמן: על שתי שאלות לפחות מפרק ראשון (שאלות 1-5), על שאלה אחת לפחות מפרק שני (שאלות 6-8), ועל שאלה אחת נוספת לבחירתך (שאלות 1-8). לכל שאלה – 18 נקודות.

פרק ראשון – דברים

1. יחידת "הארץ הטובה" – פרק י"א

א. (1) עיין בפסוקים א'-ט'. לשם מה משה מזכיר לעם ישראל את מעשי ה' במצרים ובמדבר?

(2) כתוב את המסר המשותף לפסוקים ח'-ט' ולפסוקים י"ג-כ"א.

(6 נקודות)

ב. (1) רש"י (לפסוק י'): "והשקית ברגלך" – ארץ מצרים הייתה צריך להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה וצריך

אתה לנדוד משנתך ולעמול, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה. אבל זו למטר

השמים תשתה מים' (פסוק י"א), אתה ישן על מיטתך, והקב"ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי, כאחת".

על פי רש"י, מהי המסקנה מן ההשוואה בין ארץ מצרים לבין ארץ ישראל? הסבר כיצד רש"י מבסס מסקנה זו.

בדברך ציין שתי דוגמאות שרש"י מבסס עליהן את מסקנתו.

(2) רמב"ן (לפסוק י'): "ופשוטו של מקרא בדרך האזהרות נאמר, [...] אבל דעו לכם שאינה כארץ מצרים

להשקות אותה ברגל מן האורים ומן האגמים כגן הירק, רק היא ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה

מים' (פסוק י"א) לא בעניין אחר, וצריכה שידרוש ה' אותה תמיד במטר, כי היא ארץ צמאה מאוד וצריכה

מטר כל השנה, ואם תעברו על רצון ה' ולא ידרוש אותה בגשמי רצון, הינה היא רעה מאוד לא תזרע ולא

תצמיח ולא יעלה בה כל עשב בהריה".

"בדרך האזהרות נאמר" – על פי רמב"ן, מהי האזהרה בפסוקים י'-י"א?

(7 נקודות)

ג. הרב אלחנן סמט, עיונים בפרשות השבוע: "שבחה של הארץ הוא [...] שבה מתאפשר קיום אנושי ולאומי בדרך

'שביל הזהב' האידיאלי בין שני קצוות שליליים: הקצה השלילי האחד הוא אופי הקיום במצרים, שאינה נדרשת

על ידי ה'. ה' נתן ליושבי מצרים את כל צורכיהם – מים בשפע ואדמה פורייה – וכאילו ניתק מהם כל קשר. [...]

אולם גם החיים בקצה האחר, החיים במדבר, אינם חיים אידיאליים. החיים של ישראל במדבר היו תלויים בניסים

גלויים שנתחדשו מדי יום ביומו. [...] החיים האידיאליים הם אלה שבהם חיים אדם ועם חיים טבעיים, עמלים

ואוכלים מפרי עמלם המבורך בשמחה, בלא להיות תלויים בשינוי סדרי בראשית, ובכל זאת הם זוכים לראות

בהשגחת ה' עליהם בין לטוב ובין למוטב במסגרת חוקי הטבע עצמם".

(מתוך: סמט א', עיונים בפרשת השבוע. הוצאת מעליות, ירושלים, תשס"ב, עמ' 326-327)

(1) הרב סמט מציין כי לקיום האנושי "שני קצוות" – מצרים ומדבר. הסבר מה מאפיין את הקיום האנושי

בכל אחד מן הקצוות האלה.

(2) על פי הרב סמט, הסבר מדוע בארץ ישראל מתאפשר קיום "בדרך שביל הזהב (דרך האמצע) האידיאלי".

(5 נקודות)

2. יחידת "פתח תפתח"

א. לפניך שלושה עקרונות מנחים בנוגע למחויבות כלפי העני. העתק למחברתך את העקרונות (1-3). כתוב ליד כל אחד מן העקרונות מצווה אחת שבה עיקרון זה בא לידי ביטוי, והסבר כיצד העיקרון בא לידי ביטוי במצווה שכתבת. בתשובתך כתוב שלוש מצוות שונות מתוך מצוות הצדקה שבפרקים ט"ו, כ"ג, כ"ד.

(1) צדקה המביאה לשיקומו של העני.

(2) שמירה על כבודו של העני.

(3) חינוכו של האדם הנותן.

(6 נקודות)

ב. רמב"ן (לדברים, כ"ג, פסוקים כ'-כ"א): "לא תשיך לאחיק' – גם זו מצווה מבוארת. יסיף בכאן אזהרה גם ללווה, מה שאין כן בכל דיני ממונות שאם רצה הוא לזוק (להזיק לעצמו) בנכסיו רשאי, אבל מפני רגילות החטא הזה יזהיר בו גם הלווה. וביאר בכאן שיהיה ריבית הנוכרי מותר, ולא הזכיר כן בגזל ובגנבה, כמו שאמרו (ב"ק קי"ג ב) 'גזל גוי אסור'. אבל הריבית שהוא נעשה לדעת שניהם וברצונם לא נאסר אלא מצד האחוה והחסד, כמו שציווה (ויקרא י"ט, י"ח) 'ואהבת לרעך כמוך', וכמו שאמר (לעיל ט"ו, ט') 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' '."

(1) על פי רמב"ן, כתוב את שני הדינים (פרטים באיסור ריבית), שהתחדשו בפרשה זו.

(2) לדעת רמב"ן, מדוע אסור לגנוב מגוי אך מותר להלוות לו כסף בריבית?

(7 נקודות)

ג. "כלי יקר" (לויקרא, כ"ה, פסוק ל"ו): "אל תקח מאתו נשך ותרבית' – [...] עיקר טעם איסור ריבית הוא לפי שהוא מסיר את מידת הביטחון מן האדם. כי כל בעל משא ומתן עיניו נשואות אל ה', לפי שהוא מסופק אם ירוויח או לא. אבל הנותן בריבית רווח שלו ידוע וקצוב, וסומך על ערבונו שבידו, ומן ה' יסיר ליבו". רש"ר הירש (לדברים, כ"ג, פסוק כ'): "ראינו שלקחת ריבית על פי מנהג המדינה איננה נתפסת על ידי איסור זה כעוול הסותר את מושג המשפט, אלא איסור ריבית דומה למצוות שבת, שביעית, שמיטה ויובל, והוא נועד להביא לידי ההודאה שה' הוא האדון לכל רכוש יהודי".

(1) מהו טעם המצווה המשותף לשני הפרשנים שהובאו בסעיף זה?

(2) מהו ההבדל בין טעמי המצווה של שני פרשנים אלה לבין טעם המצווה של רמב"ן, על פי דבריו שבסעיף ב?

(5 נקודות)

3.

יחידת "לא תוכל להתעלם" – עגלה ערופה, פרק כ"א, פסוקים א'-ט'

א. (1) מצוות עגלה ערופה היא מצווה מחודשת. מהי ההגדרה של מצווה מחודשת?

ציין מצווה מחודשת נוספת שלמדת עליה.

(2) על פי פרשן שלמדת, טקס עגלה ערופה מסמל שהחלל נרצח בטרם עת, לפני שהספיק להעמיד צאצאים.

כתוב שני פרטים בטקס שמסמלים זאת.

(6 נקודות)

ב. עיין בפסוק ח'.

רש"י: "ונכפר להם הדם" – הכתוב מְבַשֵּׁר שְׂמֵעָם שֶׁמִּשְׁעָם כֵּן יִכּוּפֵּר לָהֶם הָעוֹן."

(1) על פי רש"י, מהי ההבטחה הכתובה בפסוק ח', ומהו התנאי למימושה של הבטחה זו?

(2) על פי פירוש רש"י, צטט את המילים שבהן מסתיימים דברי הכהנים בפסוק ח'.

(7 נקודות)

ג. מלבי"ם (פסוק ז'): "שלא היינו גרמא (שלא גרמנו בעקיפין) לרצח הזה, לא על ידי שלא נתנו מזון לרצח ועל ידי

כך מוכרח היה להרוג את הנרצח, לעשות את לחמו למלא נפשו כי לא ירעב, ולא על ידי שלא נתנו לווייה לנרצח

שלא ילך יחידי במקום סכנה".

על פי מלבי"ם, מה מוטל על הזקנים לעשות כדי למנוע רצח? (5 נקודות)

4.

מצוות הנהגה – פרק י"ח, פסוקים ט'-כ"ב

א. (1) עיין בפסוקים ט'-י"ב.

מה המשותף למעונן, מנחש, שואל אוב וידעוני המוזכרים בפסוקים אלה, ומהו העונש שהעניש ה' את הגויים

בעקבות הליכתם אחריהם?

(2) על פי פסוקים ט"ו-י"ח, מדוע יש צורך לְמַנּוֹת נביא לעם ישראל? מהו האירוע שבעקבותיו התברר הצורך הזה?

(7 נקודות)

ב. רשב"ם (לפסוק ט"ו): "נביא מקרבך מאחיק כמוני" – שיצווה לך מצוות שבתורה ולא כנביא וחולם חלום שיאמר

לך לעבוד עבודת אלילים. ומה שכתוב: 'ולא קם נביא עוד בישראל כמשה' (דברים ל"ד, י') הרי פירושו כמו

שמפרש: 'אשר ידעו ה' פנים אל פנים, אבל להאמין להקדוש ברוך הוא יהא כמותו וּלְדַבֵּר אמת מאיתו ולא כנביא

הנותן לישראל אות ומופת לעבוד עבודת גילולים".

על פי רשב"ם, במה שונה משה מן הנביאים שיקים ה' לישראל, ובמה הנביאים דומים לו?

(6 נקודות)

ג. רבי יוסף בכור שור (לפסוק י"ג): "תמים תהיה" – כאיש תם שאינו מדקדק ומערים עם בוראו, אלא מה שהקב"ה

מביא לידו לוקח, ואינו מצפה כי אם לרצונו [של ה'] הן טוב הן חילוף (רע) ויאמר: ה' הוא הטוב בעיניו יעשה".

רמב"ן (לפסוק י"ג): "תמים תהיה עם ה' [...] – ולא תירא ממגיד עתיד, אבל מנביאו תדרוש ואליו תשמע".

על פי כל אחד מן הפרשנים, מה התורה דורשת מן האדם בציווי "תמים תהיה עם ה' אֱלֹהֶיךָ" בנוגע לחקירת העתיד?

(5 נקודות)

5. יחידת "דיני מלחמה" — הקריאה לשלום, פרק כ', פסוקים י"ח-י"ח

א. רש"י סובר שהתורה מצווה לקרוא לשלום רק לערים הרחוקות, ורמב"ן סובר שיש לקרוא לשלום הן לערים הקרובות הן לערים הרחוקות.

על פי מה שלמדנו, חלק את פסוקים י"ח-י"ח לפי כל אחד מן הפרשנים: ציין את הפסוקים בכל חלק ותן כותרת לכל חלק. (6 נקודות)

ב. (1) מהו הנימוק של הכתוב להבדל בין דיני המלחמה נגד עמי כנען לבין דיני המלחמה נגד העמים האחרים?

(2) רמב"ן (לפסוק י'): "ונראה שיש הפרש עוד בשאלת השלום, שבערים הרחוקות נשאל להם לשלום ושיהיו לנו למס ויעבדנו, אבל בערי העמים האלה נשאל להם לשלום ומיסים ועבדות על מנת שיקבלו עליהם שלא לעבוד עבודה זרה".

על פי רמב"ן, מהו התנאי לכריתת שלום המשותף לערים קרובות ולערים רחוקות, ומהו התנאי לכריתת שלום המיוחד לערים קרובות?

(7 נקודות)

ג. ספר החינוך, מצווה תקכ"ז: "משורשי המצווה לפי שמידת הרחמנות היא מידה טובה וראוי לנו זרע הקודש להתנהג בה בכל עניינינו גם עם האויבים עובדי עבודה זרה, למעלתנו אנחנו לא מצד היותם הם ראויים לרחמים וחסד. וגם כי יש בדבר הזה תועלת לנו להיות למלכנו עבדים יעבדהו לעלות לו מס תמיד ולעשות מלאכותיו אם יצטרך [...]. ובהמיתנו אותם לא יהיה בדבר תועלת, אחר שהם רוצים לעמוד כבושים תחתנו, אבל יהיה בדבר השחתה".

על פי ספר החינוך, כתוב שני נימוקים למצווה לקרוא לשלום. (5 נקודות)

פרק שני – מלכים ב, ירמיה, יחזקאל

6. מלכים ב, פרק כ"ה

א. עיין בפסוקים א'-י', ובירמיה, פרק נ"ב, פסוקים ו'-ז'.

בפסוקים אלה מתוארים שלושה שלבים בחורבן ירושלים, ולכל שלב – הכתוב מציין תאריך.

ציין את שלושת השלבים, ואת התאריך שבו התרחש כל שלב. ציין את שם החודש העברי.

(7 נקודות)

ב. עיין במלכים ב, פרק כ"ה.

(1) ציין שתי פעולות שעשה מלך בבל כדי להשפיל את המלך צדקיהו, ושתי פעולות שעשה מלך בבל לכבודו של יהויכין.

(2) על פי מה שלמדת, הסבר מדוע ספר מלכים מסתיים בסיפור על השבת כבודו של יהויכין.

(6 נקודות)

ג. עיין בירמיה, פרק נ"ב, פסוקים י"ב-י"ג.

(1) מהי הסתירה בין התאריך של שרפת המקדש שמופיע בפסוקים אלה לבין התאריך שמופיע במלכים ב, פרק כ"ה?

(2) רד"ק (לפרק כ"ה, פסוק ח'): "בשבעה לחדש" – [...] פירשו רז"ל בשבעה בו נכנסו גויים להיכל ואכלו ושתו וקלקלו בו שמיני ותשיעי. ובתשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך עד סוף העשירי".

הסבר את תשובת רד"ק על סתירה זו.

(5 נקודות)

7. ירמיה, פרק ל"ב

א. (1) על פי פסוקים ו'-ז', ה' ציווה על ירמיהו לקנות את השדה בענתות. על פי מה שלמדת, מדוע ציווי זה עורר בירמיהו תמיהה?

(2) מה הייתה המטרה של ציווי זה? הבא לתשובתך ראיה מן הפרק.

(6 נקודות)

ב. (1) עיין בפסוקים י"ד-ט"ו, כ"ד-כ"ה. על פי מה שלמדת, מהו הקושי העולה מפסוקים אלה?

(2) על פי פירוש שלמדת, כתוב תשובה על הקושי שכתבת.

(7 נקודות)

ג. מלבי"ם (לפסוק ל"ב): "על כל רעת בני ישראל ובני יהודה – שלא חטאו לתיאבון רק להכעיסני, ולא שחטאו יחידים רק המה מלכיהם כוהניהם ונביאייהם, וגם כלל האומה בין איש יהודה ובין יושבי ירושלים".

(1) על פי מלבי"ם, בפסוק ל"ב מתוארים שני מאפיינים של חטאי עם ישראל.

הסבר את שני המאפיינים.

(2) הבא ראיה מפסוקים כ"ט-ל"א לאחד המאפיינים שהסברת.

הסבר את הראיה שהבאת.

(5 נקודות)

8. יחזקאל, פרק ל"ז

א. עיין בפסוקים א'-י"ד.

(1) בפסוקים א'-ב' מתואר המראה שהראה ה' ליחזקאל. צטט מפסוקים אלה שני ביטויים המלמדים כי המראה קשה ביותר.

(2) מדוע עם ישראל בגלות נמשל לעצמות יבשות? בסס את תשובתך על פסוקים ד'-י"ד.
(6 נקודות)

ב. עיין בפסוקים ט'-י"ד.

רד"ק (לפסוק ט'): "מארבע רוחות בא' הרוח – זו היא רוח החיים".
רד"ק (לפסוק י"ד): "ונתתי רוחי בכם – זהו רוח השכל [...] והבטיחם שייתן בהם דעה ובינה והשכל, ולא יחטאו עוד".

(1) על פי רד"ק לפסוק ט', מהו השינוי שמחוללת כניסת הרוח בעצמות?

(2) על פי מה שלמדת, ציין מאורע היסטורי שיכול להיחשב למימוש הנבואה שבפסוק ט'.

(3) על פי רד"ק לפסוק י"ד, מהו השינוי שתחולל נתינת הרוח בעם ישראל?
(7 נקודות)

ג. "וַיֵּצֵר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָן מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בָּאָפִי נְשֹׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה". (בראשית, ב', ז')
רש"י (לפסוק ז'):

"וַיֵּצֵר – שתי יצירות, יצירה לעולם הזה, יצירה לתחיית המתים.

'עפר מן האדמה' – צבר עפר מכל האדמה מארבע רוחות, שכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה.

'ויפח באפיו' – עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים, ונשמה מן העליונים".

(1) על פי רש"י, ציין שתי נקודות דמיון בין יצירת האדם לבין תחיית העצמות.

(2) לדעתך, מה אפשר ללמוד מן הדמיון שבין יצירת האדם בספר בראשית לבין תחיית העצמות שבספר יחזקאל?
(5 נקודות)

פרק שלישי – עזרא, נחמיה (18 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על אחת מן השאלות 9-10 (18 נקודות).

9. עזרא, פרק ז'

- א. (1) על פי פסוקים א'-י"א, מהו התפקיד של עזרא?
- (2) על פי מה שלמדת, ציין שתי סמכויות שארתחשסתא מעניק לעזרא לאחר שיעלה לארץ.
- (9 נקודות)
- ב. עיין בפסוקים ז'-י'.
- (1) ציין את שם החודש העברי שבו יצא עזרא מבבל, ואת שם החודש העברי שבו הגיע לארץ-ישראל.
- הסבר את הסמליות במועד יציאתו של עזרא מבבל ואת הסמליות במועד הגעתו לארץ-ישראל.
- (2) בפסוקים ו', ט', כ"ח נכתב שהייתה על עזרא יד ה'. מה מלמד ביטוי זה על עזרא?
- (9 נקודות)

10. נחמיה, פרק י'

- א. (1) הסבר בלשונך מהי "אמנה", ומה הייתה המטרה של נחמיה בכריתת האמנה.
- (2) על פי פסוקים א'-ל', מה הן שתי הפעולות שבאמצעותן התחייבו לקיים את האמנה?
- (9 נקודות)
- ב. (1) עיין בפסוקים ל"ו-ל"ח. ציין שלוש מן המצוות שהתחייב העם לקיים, וכתוב מהו המכנה המשותף למצוות אלה.
- (2) על פי מה שלמדת, מדוע לא התחייבו באמנה שלא לעבוד עבודה זרה?
- (9 נקודות)

פרק רביעי – שאלת נושא (10 נקודות)

ענה על שאלה 11 – שאלת חובה.

11. שאלת חיבור

"אנחנו תומכים במאמצים לקיים דו־שיח בין־דתי ובין־תרבותי כדי לקדם תרבות של שלום בין שלוש דתות אברהם ובקרב כלל האנושות [...].

אנחנו שואפים לסובלנות וכבוד לכל אדם כדי לעשות את העולם למקום שבו כולם יוכלו ליהנות מחיים של כבוד ותקווה, ללא תלות בגזע, באמונה ובמוצא".

(מעובד על פי "הסכמי אברהם", שנחתמו בשנת 2020 בין מדינת ישראל לאיחוד האמירויות)

כתוב חיבור קצר (בן שבע עד עשר שורות) על יחסי ידידות בין עם ישראל ובין עמים אחרים, על פי התנ"ך.

בסס את החיבור על ארבעה פרקים שונים מן התנ"ך. לדעתך, באיזו מידה דברי התנ"ך שהבאת מתקיימים בימינו? נמק את דעתך.

אפשר לבסס את החיבור על כל פרק מן התנ"ך, על פי שיקול דעתך.

אפשר להיעזר בפרקים האלה:

דברים, פרק כ'

מלכים א', פרק ה'

ישעיה, פרק ס'

עזרא, פרק א'

נחמיה, פרק ב'

(10 נקודות)

בהצלחה!